

Werk maken van een gezonde leefomgeving

Een gezonde leefomgeving voor iedereen. Schoon en veilig, beschermend tegen gezondheidsrisico's en beweging en ontmoeting stimulerend. Dit is het doel van het een paar maanden geleden gestarte Programma Gezonde Leefomgeving, dat het RIVM en ZonMw in opdracht van het ministerie van VWS uitvoeren. Tot eind 2025 is zeven miljoen euro beschikbaar voor projecten. In de uitvoering daarvan zijn de professionals in het sociaal domein een belangrijke partij.

TEKST: FRANK VAN WIJCK BEELD: ZONMW

De aandacht voor meer bewegen en gezondheidsbevordering is niet nieuw, maar het is wel begrijpelijk om daar nu via een programma een nadrukkelijke plaats in te geven aan het aspect gezonde leefomgeving. “Die speelt er immers een belangrijke rol in”, zegt programmamanager Vera Dalm. “Daarbij kan worden gedacht aan hinderende

factoren als slechte luchtkwaliteit en geluidhinder en aan bevorderende factoren als een fysieke leefomgeving die uitnodigt tot bewegen. Die leefomgeving kan er ook toe bijdragen dat mensen elkaar ontmoeten, en kan dus een rol spelen in het tegengaan van eenzaamheid en sociaal isolement.”

Kortom, de fysieke leefomgeving is van groot belang om mensen de gezonde leefomgeving te laten benutten. Tegen die achtergrond is het programma tot stand gekomen. “Bedenk hierbij dat de sociale kant en de gezondheidskant van de leefomgeving vaak slecht in omgevingsplannen worden meegenomen”, zegt Dalm. “In veel gevallen worden pas verderop in het planproces mensen betrokken die hiervan verstand hebben. Onterecht, want gezondheid moet al aan de voorkant een integraal onderdeel zijn van het planproces. Het doel van het programma is dan ook om dit te bewerkstelligen.”

Combinaties maken

De gemeenten willen wel, stelt Dalm, maar ze weten niet altijd goed wat ze moeten doen om gezondheid tot integraal onderdeel van een omgevingsplan te maken. Ze vertelt: “Moet er een fietsroute komen? Moet er een beweegroute komen voor ouderen? Allebei is goed. Maar zorg dan bij die beweegroute ook dat langs die route activiteiten worden georganiseerd. Combineer zo'n beweegroute dus met sociale activiteiten, dan krijgt die leven en betekenis. Het sociaal domein kan dus een rol spelen in die fysieke leefomgeving, maar dan moeten die professionals wel aan de voorkant van het proces worden betrokken, zodat ze ook echt de ruimte krijgen om die activiteiten te organiseren.”

Op heel veel plekken zijn gemeenten bezig met dit soort ontwikkelingen, stelt Dalm. “Het Gezond en Actief Leven Akkoord kan hiertoe een stimulans zijn”, zegt ze. “Maar die stimulans kan ook komen van de gemeente die zich specifiek richt op de gezonde leefomgeving, samen met de GGD want die denkt aan gezondheid vanuit het sociale aspect. Je ziet vaak dat ook de GGD laat in een proces wordt betrokken. Iets wat soms ook deels aan de GGD zelf ligt trouwens, als die met het verstrekken van adviezen onvoldoende rekening houdt met de leefomgeving. Dat is dan geen onwil overigens, partijen spreken gewoon elkaars taal niet. Iemand die zich bezighoudt met ruimtelijke ordening spreekt een ander jargon dan iemand van het sociaal domein. En vaak kennen partijen elkaars processen ook niet.”

Leernetwerken

In het Programma Gezonde Leefomgeving worden leernetwerken opgezet waarin de verschillende partijen bij elkaar worden gebracht. Naast de GGD zijn dit ook omgevingsdiensten, adviesorganisaties, Postbus 31, Pharos, Sport en Bewegen, de Beweegalliantie en overheden. “We geven ook richting met de handboeken en handreikingen die al beschikbaar zijn als inspiratiebronnen om tot een gezonde leefomgeving te komen”, vertelt Dalm. “Als je in een handreiking groen de sociale aspecten niet meeneemt, heb je een probleem. Dus hebben we een databank waarin we veel informatie koppelen, om zulke omissies te voorkomen.”

In het kader van het programma worden ook analyses gemaakt van wat het oplevert als bijvoorbeeld een speeltuin of een ontmoetingsplek wordt gecreëerd. “Niet eenvoudig, maar er zijn wel methoden om de baten daarvan inzichtelijk te maken. Informatie over de baten van een groene en gezonde leefomgeving bijvoorbeeld is al van de website te downloaden. Een factsheet over de invloed van de leefomgeving op obesitas, kanker en dementie ook al. Ook is al een kennissynthese gemaakt over hoe het kan dat gezondheidsverschillen in kwetsbare wijken bestaan en wat daarin kennishiaten zijn. Partijen die met zulke zaken rekening houden, krijgen voorrang in de subsidies die we kunnen verstrekken voor projecten.”

Logische samenwerking

Dat het project een samenwerking is tussen ZonMw en het RIVM, is volgens Dalm logisch. Het RIVM heeft veel kennis in huis over de factoren die de gezondheid van de leefomgeving beïnvloeden (en heeft ook al een website over

gezonde leefomgeving), en ZonMw is gespecialiseerd in het verstrekken van projectfinanciering. “Als programmamanager richt ik mij op het opzoeken van de samenwerking met gemeenten”, vertelt ze. “Denk bijvoorbeeld aan de relatie tussen sport en gemeentebestuur. Om te spreken over de mogelijkheden voor sport en beweging in de directe leefomgeving in plaats van alleen op sportvelden, die meestal meer aan de randen van gemeenten liggen.”

“De sociale kant en de gezondheidskant van de leefomgeving worden vaak slecht in omgevingsplannen meegenomen.”

Wordt de doelgroep – de burger – ook betrokken? “Daarvoor moeten de gemeenten zelf aan de bak”, zegt Dalm. “Je kunt niet van bovenaf bepalen wat werkt. Gemeenten weten zelf het best hoe ze hun actieve buurten en bewoners kunnen betrekken bij initiatieven op het gebied van gezonde leefomgeving. Het is duidelijk dat de professionals in het sociaal domein hierbij erg nodig zijn. Ontmoeten, sociale cohesie en eenzaamheidsbestrijding zijn immers kernbegrippen in hun werk. Het moet dus echt op gemeentelijk niveau plaatsvinden, al kunnen we vanuit het project natuurlijk wel goede voorbeelden en tools bieden. De GO! Methode van het RIVM bijvoorbeeld, die heel goed werkt om mensen te betrekken.”

Actie

Niemand zal zeggen dat hij het onderwerp gezonde leefomgeving niet belangrijk vindt. “De kunst is het instemmend geknik om te zetten in actie”, zegt Dalm. “Dat ondersteunen we met dit project door te motiveren en door te laten zien wat de investering in een gezonde leefomgeving oplevert.”

De eerste subsidieronde richtte zich op kennisontwikkeling in kwetsbare wijken. Kan daar een integrale aanpak uitkomen of is iedere situatie anders? “Ik ben niet zo van *one size fits all*”, reageert Dalm. “Het is altijd kijken wat werkt en waarom. Maar als sprake is van een vergelijkbare situatie in een andere wijk met een vergelijkbaar profiel, dan is de kans wel groot dat het daar ook werkt.” <<

DE GO! METHODE

Het uitgangspunt van deze methode van het RIVM is het zoeken naar combinaties van effectieve maatregelen voor een gezonde leefomgeving. Gemeenten of GGD'en die interesse hebben om de methode toe te passen, kunnen zich hierin door het GO! Team laten ondersteunen. Meer weten? Kijk hier: [GO! methode \(rivm.nl\)](https://www.rivm.nl/go).